

Skattestöd åt svensk export?

Under vilka förutsättningar kan det vara samhällsekonomiskt riktigt att ge statliga subventioner till svensk export? Till vem bör då subventionerna riktas, och hur bör de vara utformade? Dessa frågor diskuteras här med utgångspunkt från en departementsutredning om "Ökade insatser för svensk export till u-länder", en utredning som — enligt artikelförfattarna — utan egentliga argument föreslår felaktiga metoder att lösa ett felaktigt uppfattat problem.

Varje statlig utredning med någon självaktning föreslår nya och större "samhällsinsatser". Tyvärr frågar sig utredarna inte alltid vilka mål som ska uppfyllas och vilka medel som ger den bästa måloppfyllelsen. Gjorde man detta skulle det nog ofta visa sig att en rätt uppfattad och klart definierad målsättning saknas; eller om en sådan finns, att de bästa medlen inte är de man föreslagit, och — kanske än värre — att de bästa medlen sorterar under ett annat departement.

Denna reflektion är föranledd av handelsdepartementets utredning "Ökade insatser för svensk export till u-länder" [Ds H 1976: 5]; ett aktstycke på 150 si-

dor som utarbetats utan offentliggjorda direktiv. (Utredningen är av oss fortsättningsvis förkortad ÖSU.)

ÖSUs förslag

ÖSUs förslag går i korthet ut på att subventionera svensk export, direkt och indirekt, genom:

1) Inrättandet av ett system med *statliga* investeringsgarantier som gäller i alla u-länder. Ett system med investeringsgarantier innebär att företagen kan försäkra sig mot förluster som uppkommer genom revolution, expropriering, nationalisering etc. Investeringsgarantierna är tänkta att stimulera svenska företag att investera i u-länder vilket i sin tur förväntas främja svensk export.

2) Statliga stöd till förinvesterings- och förprojekteringsstudier med 50 procent av kostnaderna. I de fall studierna resulterar i projekt skall bidragen återbetalas.

3) Tjänster för rent kommersiella uppgifter och utbildning för redan befintlig personal i kommersiella färdigheter vid beskickningar i ett stort antal u-länder.

4) Svenskt medlemskap i den Interamerikanska utvecklingsbanken (IDB). Medlemskapet innebär att svenska staten via banken skänker ca 50 miljoner kronor över en treårsperiod till regeringarna i Latinamerika. Genom medlemskapet i IDB blir svenska företag berättigade att

CARL HAMILTON är Doctor of Philosophy och knuten till Institutet för internationell ekonomi. Han har framför allt studerat u-ländernas ekonomiska problem. PETER SVEDBERG vid national-ekonomiska institutionen, Stockholms universitet, avslutar för närvarande en avhandling om handels- och investeringspolitik i en ekonomi med transnationella företag. I övrigt har han främst arbetat med biståndsfrågor och internationella livsmedelsproblem.

ge anbud på de projekt som finansieras med IDB-lån.

Hur stora statliga subventioner som ligger inbakade i de olika förslagen har ÖSU inte försökt uppskatta. Några exakta siffror går inte att få fram på basis av ÖSUs uppgifter men uppskattningsvis rör det sig om 50—75 miljoner kronor, varav merparten utgörs av IDB-kapitalet.¹ Men det exakta antalet miljoner obeaktat innebär samtliga dessa förslag en och samma sak: att resurser tas från skattebetalarna och ges till ett antal privata exportföretag. Den som vill göra en sådan inkomstomfördelning har naturligtvis samtidigt skyldighet att klart visa varför omfördelningen är önskvärd, vilket i detta fall betyder att bevisbördan ligger på ÖSU.

I denna artikel ska vi diskutera det samhällsekonomiskt rationella i att ge statliga subventioner till svensk export. Diskussionen är till stor del generell men knyter an till ÖSUs betänkande. Vi ska dels försöka klarlägga under vilka förutsättningar det finns anledning att staten går in med exportsubventioner, dels ska vi diskutera hur eventuella subventioner i så fall bör inriktas och utformas för att bli så effektiva som möjligt. Slutligen ska vi diskutera några specifikt biståndspolitiska aspekter av ÖSUs förslag om svenskt medlemskap i Interamerikanska utvecklingsbanken.

Betalningsbalansen — Sveriges tillfälliga huvudvärk

Den senaste lågkonjunkturen har inte bara fört med sig de vanliga sysselsättningsproblemen. Sverige har också drabbats av ett rekordstort underskott i betal-

ningsbalansen. I denna situation (liksom 1971—72) blir omsorgen om betalningsbalansen lätt det överordnade målet för den ekonomiska politiken. Det är också långtidsutredningens (LU 1975) rekommendation för senare hälften av 70-talet.

I detta läge kan det kanske också förefalla som om statliga subventioner till exportföretag är ett lämpligt sätt att åstadkomma jämvikt i utrikeshandeln. Det är i alla fall vad ÖSU förespråkar — med direkt hänvisning till LU 75:s målsättning om balans i utrikeshandeln senast 1980. Att subventionerna bör inriktas på exporten till u-länder motiverar ÖSU med att de statliga stödinsatserna där nu är relativt små och att vissa u-länders marknader växer fort. (Måldiskussionen i utredningen begränsas faktiskt till dessa utsagor i ett åtta meningar långt inledande kapitel.)

Balans i utrikeshandeln kan aldrig ses som ett mål i sig utan endast som en kortsiktig restriktion på politikernas möjlighet att nå de övergripande målen för svensk politik: full sysselsättning, stabilt penningvärde, jämnare inkomstfördelning och effektiv användning av resurserna. I ett visst konjunkturläge kan de anpassningar som ett betalningsbalansunderskott nödvändiggör komma i konflikt med framför allt de *stabiliseringspolitiska* målen i fråga om inflation och sysselsättning.

Orsaken till Sveriges nuvarande betalningsbalansunderskott är flera, och våra konjunkturbedömare skiljer sig åt i sina rekommendationer om den bästa metoden att lösa problemet. Ingen av den stabiliseringspolitiska sakkunskapen har dock förespråkat exportsubventioner (eller importrestriktioner) som lämpligt medel att korrigerat underskottet. ÖSU står helt isolerad i denna sin stabiliseringspolitiska rekommendation. Anledningen är inte svår att finna. De föreslagna statligt understödda exportfrämjande åtgärderna

¹ Utredningen föreslår ytterligare några åtgärder men eftersom syftet här är att diskutera exportsubventioner tar vi inte upp dessa förslag till granskning — vilket dock inte ska tolkas som att vi finner utredningens behandling av dessa frågor tillfredsställande. Se även ekonomiska institutioners remissvar på ÖSU.

är av *långsiktig* natur. De är *inte begränsade i tiden* till den fas i konjunkturcykeln som Sverige nu befinner sig i och först på sikt kan åtgärderna tänkas få effekt.

Flera av de föreslagna åtgärderna syftar till att främja exporten genom att stimulera svenska företag att investera utomlands. Bortsett — tills vidare — från om det verkligen finns ett samband mellan ökade utlandsinvesteringar och ökad export, är det otvetydigt så att det kommer att ta tid innan ÖSUs förslag eventuellt kan resultera i ökad export. Flertalet åtgärder måste föregås av riksdagsbeslut och tilldelning av medel. Riksdagen kan besluta tidigast 1977 och anslag beviljas tidigast från budgetåret 1978/79. Vissa av ÖSUs förslag innefattar dessutom uppbyggnad av statliga administrativa organ. Det är således först under 1979 som exportföretagen kan börja anlita de tjänster ÖSU vill att staten skall tillhandahålla.

Vidare ska man komma ihåg att därefter skall företagen (1) utreda och besluta om etablering, (2) sätta igång projekteringen och byggnationen/installeringen och (3) köra igång det hela tekniskt och ekonomiskt. Därför är det mycket tveksamt om de av ÖSU föreslagna åtgärderna kan få någon som helst *positiv* effekt på betalningsbalansen under den tid som återstår till 1980, det datum som LU 75 och ÖSU satt upp som mål. Tvärtom vore det inte orimligt om man under fas (1) till (3) får en *negativ* effekt på Sveriges betalningsbalans p.g.a ett nettoutflöde av valuta till en ännu inte kommersiellt lönsam anläggning.

Under alla omständigheter åligger det ÖSU att visa — eller åtminstone göra troligt — att de föreslagna åtgärderna (1) skulle få en positiv effekt på betalningsbalansen före 1980 och (2) är överlägsna de mer generella metoder som finns för att lösa betalningsbalansproblem. Någon

sådan analys finns tyvärr inte i utredningen.

Sysselsättningskäl?

Ett kortsiktigt motiv som ÖSU också anför är om man kan öka den svenska sysselsättningen genom t.ex. garantier för svenska investeringar i u-länder. "I 1974 års statsverksproposition framhöll föredragande statsrådet att utvidgning av nuvarande investeringsgarantisystemet (i u-länder) bl.a. borde ses från närings- och handelspolitiska utgångspunkter. Det var samtidigt särskilt viktigt att hänsyn togs till effekterna på den inhemska sysselsättningen" [ÖSU 1976, s 34].

Om riksdagen vill subventionera företag och sysselsättning i Sverige går man med största sannolikhet en lång och ineffektiv omväg om man försöker använda sig av investeringsgarantier i u-länder för att söka uppfylla dessa mål. Föredragande statsrådet måste kunna förklara varför inte ökade resurser till beprövade arbetsmarknadspolitiska medel är bättre metoder att lösa sysselsättningsproblemen än ökade resurser till en utvidgning av investeringsgarantisystemet. Effekten av utvidgade garantier är — såvitt oss bekant — synnerligen diffusa; eller har någon utredning gjorts om dess effekter på svensk ekonomi? (Vilka regioner, branscher, företag får ökad efterfrågan? Är det de konkurrenskraftigaste (sannolikt), eller är det problemregioner, problembranscher, problemföretag?)

En viktig fråga i sammanhanget som ÖSU skall klargöra är varför man föreslår permanenta åtgärder för att lösa problem av temporär natur. Eller tänker man dra tillbaka de föreslagna åtgärderna när betalningsunderskottet rättats till och arbetslösheten nedbringats till normal nivå? Varför har i så fall inte denna avsikt redovisats i utredningen? Såväl underskottet i betalningsbalansen som den konjunkturbetingade arbetslösheten bör

rättas till på något av de sätt som föreslagits av dem som under lång tid dokumenterat sakkunskap i stabiliseringspolitiska frågor!

Resursanvändningen på längre sikt

Den knappa och otydliga skrivningen i utredningens målavsnitt (s 1) lämnar således läsaren oklar över om det *endast* är den kortsiktiga obalansen i utrikeshandeln (fram till 1980) och arbetslösheten som utredningen anser motivera de föreslagna åtgärderna, eller om det *dessutom* är så att utredarna anser att det är samhällsekonomiskt motiverat att stödja den svenska exportindustrin på lång sikt. Eftersom man måste förutsätta att utredarna skiljer mellan kort och lång sikt, dvs att man inte föreslår åtgärder som har verkan först på lång sikt för att nå kortsiktiga mål, måste man trots bristen på klarhet förutsätta att det sista alternativet gäller. Vi skall därför även granska ÖSUs förslag i ett långsiktigt perspektiv. Vi analyserar först exportsubventioner i allmänhet, därefter två undantag samt slutligen subventionernas inriktning och utformning.

”En viktig fråga i sammanhanget som ÖSU skall klargöra är varför man föreslår permanenta åtgärder för att lösa problem av temporär natur.”

På längre sikt bör våra resurser i form av arbetskraft, kapital och naturtillgångar användas med den inriktning och i den omfattning som ger högsta samhällsekonomiska måluppfyllelse, givet de mål som bestämts på politisk väg. Huruvida t ex ett företags produktion är inriktad på export, importkonkurrens eller varor som inte går i utrikeshandel är i sig ointressant ur samhällsekonomisk synvinkel förutsatt att ekonomins styrmekanismer fungerar väl.

Inga marknadsekonomiska (eller administrativa) styrmekanismer är emellertid perfekta. I Sveriges fall, där en stor del av resurserna fördelas via marknader, är det t ex risk för en samhällsekonomiskt felaktig resursanvändning till följd av att marknadspriserna av olika anledningar inte alltid speglar olika resursers samhällsekonomiska avkastning. I sådana fall kan man motivera att staten går in med skatter, subventioner eller regleringar som korregerar priserna och därmed ger privata beslutsfattare samhällsekonomiskt korrekt underlag för sina beslut.²

Genom att föreslå subventioner med *långsiktig verkan* till den exportinriktade industrin hävdar ÖSU — indirekt — att det föreligger någon slags ofullkomlighet i ekonomin som (1) hindrar en på lång sikt bättre användning av våra resurser mellan investeringar i exportindustrin och andra användningar samt (2) att de föreslagna åtgärderna är överlägsna alternativa medel när det gäller att korrigera för dessa ofullkomligheter (bättre än t ex alternativa skatte- och subventionsinstrument).

Ett produktionsstöd är ingen orimlighet i och för sig. Vi stöder t ex den importkonkurrerande textil- och beklädnadsindustrin, för att minska de långsiktiga anpassningsproblemen för arbetskraften och eventuellt av beredskapsskäl (även om fel metoder används för det sistnämnda målet). Men att det skulle finnas något liknande, samhällsekonomiskt skäl för generellt stöd till exportindustrin i allmänhet har inte utredningen lyckats eller ens försökt att visa. I stället är utredningen full av påståenden av typen ”befunnits lämpligt”, ”ansetts”, ”bör” etc.

Det faktum att andra länder ger t ex

² En viktig — men ofta förbisedd — förutsättning är att den samhällsekonomiska kostnaden för att införa och administrera skatten, subventionen eller regleringen inte överstiger den samhällsekonomiska vinsten härav.

export- och investeringsgarantier och därigenom håller existerande exportnärningar under armarna i en föränderlig värld i stället för att anpassa sig, utgör inte skäl för svenska skattebetalare att ägna sig åt liknande, på lång sikt samhällsekonomiskt olönsam verksamhet. (Den subvention som andra länders skattebetalare ger till sin export till Sverige gynnar oss tvärtom som importörer av dessa länders varor.) Vid en bedömning av svenska företags internationella konkurrenskraft på viss marknad skall man

”Det faktum att andra länder ... håller existerande exportnärningar under armarna ... utgör inte skäl för svenska skattebetalare att ägna sig åt liknande, på långt sikt samhällsekonomiskt olönsam verksamhet.”

endast göra en jämförelse mellan de svenska och icke-svenska företagens prisnivå. Den bakomliggande orsaken till *de icke-svenska* företagens prisnivå är likgiltig ur svensk samhällsekonomisk synvinkel (t ex om man i utlandet men inte i Sverige tillåter barnarbete, subventionerar/beskattar olika energislag, accepterar usel arbetsmiljö etc).

Skäl för subventioner: två undantag

Det finns dock några undantag från huvudregeln att inte subventionera exporten. För det första, i det fall ett svenskt företag exporterar på en marknad i konkurrens med ett exportsubventionerat företag från ett annat land kan, *under vissa förutsättningar*, helt tillfälligt statligt stöd motiveras för att företaget skall kunna ”övervintra” en *tillfällig* dumpningsaktion. I sådana fall skall subventionerna riktas *direkt* till det företag eller de anställda som drabbas av dumpningsaktionen. Om dumpningsargumentet alls skall kunna motivera något av ÖSUs förslag,

måste de åtgärder av *generell* natur som ÖSU föreslagit kunna visas vara effektivare än *riktade* subventioner för att hjälpa ett företag att övervintra en dumpningsaktion.

För det andra, om en utländsk marknad av någon anledning är ”stängd” för potentiella svenska exportörer, men kan ”öppnas” genom att extra resurser på annat sätt än genom lägre priser tillförs den stängda marknaden (genom t ex lån till landets regering eller mutor) kan under vissa förutsättningar sådana ”inträdesbiljetter” till marknaden vara motiverade. Ett svenskt medlemskap i IDB kan ses som en sådan inträdesbiljett. Men denna inträdesbiljett bör betalas endast under förutsättning att den kostar mindre än värdet av den eventuella samhällsekonomiska vinst som följer av att vi producerar på export för denna marknad jämfört med den alternativt bästa användningen av samma resurser.

Frågan är då vem som skall stå för ”inträdesavgiften”. Normalt skall den betalas av de intressenter som kommer att få nytta av att marknaden öppnas — dvs de potentiella exportörerna. Endast i det speciella fall den samhällsekonomiska lönsamheten av att öppna marknaden överstiger den företagsekonomiska lönsamheten, finns det anledning för staten att stå för denna skillnad. Ett skäl för sådan avvikelse mellan samhälls- och företagsekonomisk lönsamhet kan vara att de extra svenska produktionsfaktorer som skulle sysselsättas genom export till den stängda marknaden även på lång sikt av någon anledning — t ex låg rörlighet — har en lägre alternativ samhällsekonomisk avkastning.³

Vad ÖSU föreslår är *de facto* att Sve-

³ Staten skall maximalt stå för hela skillnaden mellan samhällsekonomisk och företagsekonomisk lönsamhet. Dessutom måste man visa att exportsubventioner är bästa sättet att komma till rätta med en sådan avvikelse och att inte t ex direkta subventioner är ett bättre sätt.

riges skattebetalare ska skänka regeringarna i Latinamerika ca 50 miljoner kronor över en treårsperiod. I utbyte mot denna gåva skulle vi få exportorder på, vad vi har kunnat komma fram till, drygt 300 miljoner kronor.⁴ För att en sådan "affär" ska vara samhällsekonomiskt lönsam för Sveriges del måste de resurser (kapital och arbetskraft) som åtgår för att producera denna export ha en väsentligt lägre (ca 20 procent) produktivitet i bästa alternativa användning. Med tanke på att export för 300 miljoner är en mycket, mycket liten del av vår totala produktion, och att det rör sig om arbetskraft med hög produktivitet, är detta ytterst osannolikt. Men det är hur som helst ett oavvisligt krav att handelsdepartementet presenterar en samhällsekonomisk kalkyl över svenskt medlemskap i IDB — något som ÖSU inte ens antyder att det finns anledning att göra.

Subventionernas inriktning

Antag att ÖSU kunnat påvisa ofullkomligheter i vår ekonomi som motiverar subventioner till företag som "stärker" vår betalningsbalans. Även då kvarstår en hel rad frågor som måste penetreras innan man — som ÖSU — presenterar konkreta förslag.

För det första måste ÖSU visa att det är bättre att subventionera exportinriktade än importkonkurrerande företag.

För det andra, i vissa fall gäller det för ÖSU att visa att de föreslagna subventionerna över huvud taget stimulerar exporten, t ex i fallet med investeringsgarantisystemet.

För det tredje är det inte säkert att subventioner till export till just u-länder är effektivast i meningen att de ger den största exportökningen per insatt krona i exportfrämjande åtgärder. ÖSUs argu-

ment att de nuvarande subventionerna till sådan export är mindre än för annan export och att u-ländernas marknader växer speciellt fort är ointressanta i sammanhanget.

"Vad ÖSU föreslår är de facto att Sveriges skattebetalare ska skänka regeringarna i Latinamerika ca 50 miljoner kronor över en treårsperiod."

För det fjärde är det inte självklart att man som ÖSU föreslår skall subventionera företag för att de säljer och investerar i länder där det råder "speciella förhållanden" och finns stora "politiska risker" förknippade med utländskt företagande. All kommersiell verksamhet är förknippad med risker och det är helt rationellt att företagen tar hänsyn till risker vid sina investeringsbeslut. Den relevanta frågan är om de svenska företagen systematiskt felbedömer riskerna eller ur samhällsekonomisk synvinkel överdriver riskerna vid export till, och investeringar i, just u-länder. I så fall kan det under vissa speciella förutsättningar vara motiverat med statliga subventioner, men detta återstår för ÖSU att visa och därmed hur och varför ÖSU anser sig kunna göra en vettigare riskbedömning.

Subventionernas utformning

Även om ÖSU hade förmått visa att det finns hållbara argument för subventioner är det därmed dock inte sagt att subventionerna skall utformas på det sätt ÖSU föreslår. ÖSU vill bl a binda subventionerna till företagets insamling av information om marknaderna och marknadsföring i u-länderna. De medel man väljer är stöd till förinvesterings- och förprojekteringsstudier samt mer och bättre utbildad personal med kommersiella uppgifter vid våra beskickningar.

⁴ Författarnas preciserade samhällsekonomiska bedömning av svenskt medlemskap i IDB kan erhållas från tidskriftens redaktion.

Våra exportföretag satsar naturligtvis egna resurser på insamling av marknadsdata och marknadsföring av sina produkter och försöker fördela sina resurser så att varje krona ger lika stor avkastning på marginalen oavsett i vilken av företagens verksamheter den investeras. ÖSU:s tanke är kanske att företagen av någon anledning inte förstår sitt eget bästa och satsar för litet av sina resurser på marknadsföring och insamling av marknadsinformation i u-länderna. I annat fall skulle ÖSU rimligen föreslå obundna exportsubventioner.

En andra tolkning är att ÖSU anser att staten bör träda in i exportfrämjande sammanhang, därför att svenska exportföretag har behov av någon som kan samordna deras försäljningsansträngningar på en viss utländsk marknad. Om det är så att det finns stordriftsfördelar att hämta hem om man gör en gemensam "drive", kan det vara motiverat att staten går in och samordnar. Men detta bör endast ske om (1) staten får ersättning på samma sätt som en mäklare får för sitt arbete och (2) om existerande privata organisationer inte kan klara av samordningen genom t ex Sveriges Exportråd.⁵ Det är dock ÖSU:s sak att påvisa att så är fallet.

Biståndspolitiska aspekter på IDB

Det finns, som vi pekat på tidigare (s 46) eventuellt samhällsekonomiska skäl för medlemskap i IDB på grund av avstängning från delar av en marknad — men *det skälet* är inte ovillkorligt och ÖSU har inte utrett frågan. Men medlemskap i IDB måste också bedömas från *biståndspolitiska* utgångspunkter (vilket även ÖSU anser).

Tidigare har svenska affärsbanker givit IDB krediter på sammanlagt 105 milj kronor för att ge svenska företag leveransbehörighet till projekt som finansie-

rats av IDB. På grund av nya regler (fr o m 1976) kan inte svenska banker fortsätta stödja IDB och svenska företag på detta sätt, eftersom IDB numera kräver att upphandling skall ske i något av IDB:s *medlemsländer*.

För att svenska företag fortsättningsvis ska få leveransbehörighet för IDB-projekt måste Sverige således bli medlem i banken. Eventuellt medlemskap innebär att svenska staten förbinder sig att skänka ca 50 milj kronor till banken över en treårsperiod.⁶ Dessa 50 miljoner kronor är i realiteten en gåva till låntagarna i Latinamerika. Men att lån till IDB *de facto* innebär bistånd säger ÖSU inte klart ut.⁷

Den svenska regeringen kan låta staten (dvs skattebetalarna) stå för medlemsavgiften till IDB *endast* om man anser att detta är motiverat av biståndspolitiska skäl. I så fall skall man bedöma huruvida de latinamerikanska regeringarna för en politik som kvalificerar dem för bistånd enligt de kriterier Sverige använder för att fördela sitt bistånd. Man bör också visa att regeringarna i Latinamerika bättre kvalificerar för bistånd än andra tänkbara mottagarländer.

Slutsats

I en lågkonjunktur som den vi har för närvarande kan det ofta vara nödvändigt att sätta in tillfälliga statliga åtgärder för att trygga sysselsättningen. Att det då inte alltid finns tid att utreda alla konsekvenser är oundvikligt. Men när det

⁵ Sveriges Exportråd har till uppgift att planera, samordna och genomföra åtgärder för att främja svensk export. I syfte att lösa uppgiften leder exportrådet den kommersiella verksamheten vid den specialiserade kommersiella utlandsrepresentationen, dvs handelssekreterarkontor och de handelskamrar som slutit samarbetsavtal med exportrådet.

⁶ Dessutom måste vi ställa upp med ytterligare ca 50 miljoner kronor som garantikapital.

⁷ Att IDB-lånen *eventuellt* inte kommer att redovisas på biståndsanslaget i budgeten ändrar naturligtvis inte det faktum att det är fråga om gåvor, dvs bistånd.

gäller statliga åtgärder som har effekter på lång sikt måste man ställa kravet att dessa effekter verkligen klarläggs, dvs att utredningarna inte bara presenterar en samling förslag. Annars blir det lätt som i fallet med ÖSU: att utredningen utan egentliga argument föreslår felaktiga metoder att lösa ett felaktigt uppfattat problem.

Referenser

Handelsdepartementet [ÖSU 1976], "Ökade insatser för svensk export till u-länder", Promemoria Ds H 1976: 5
Inter-American Development Bank [IDB 1976], Annual Report 1975, Washington D.C.

**Glöm inte
förnya
prenumerationen på**

ekonomisk debatt

Prenumerera nu för 1977. Årspriset är 105 kr med moms.

Prenumeration kan enklast ske över bankgiro 980-0137 eller postgiro 3 04 00-6, Sparfrämjandet, Fack, 103 20 Stockholm

Märk talongen "Ekonomisk Debatt" och ange adressat och fullständig postadress. Ange vidare *ny* eller *förnyad* prenumeration.

Du som är studerande eller lärare kan prenumerera enligt den förenklade beställningsrutin som EKONOMISK DEBATT infört, *s k studeranderabatt*. Prenumeration sker genom insättning av 60 kr på ovanstående bank- eller postgiro. Förutsättning för rabatt är följande: Utöver namn och postadress anges på talongen *studerande* alt *lärare* samt *läroanstaltens namn*.